

Nederland en de rest van de wereld

In een tijd waarin het overschot op de lopende rekening f. 16 mrd. bedraagt, lijken er urgentere problemen te zijn dan de concurrentiepositie van ons land. Toch is het terecht dat het onlangs verschenen SER-rapport *Nederland in de wereld-economie. Perspectieven en mogelijkheden* aandacht vraagt voor de in de komende 10 à 20 jaar te verwachten verschuivingen van de wereldmarkten, die de concurrentiepositie op termijn kunnen aantasten 1). Naast de economische machtsblokken Japan en de VS zal er sprake zijn van een belangrijke groeizone in het Aziatische gebied (Zuid-Korea, Singapore, Hong Kong, Taiwan), waar het Nederlandse bedrijfsleven in onvoldoende mate lijkt te zijn vertegenwoordigd. Gelukkig staat de onderzoekers helder voor ogen wat er moet gebeuren om beter op de verandering van de handelspatronen in te spelen: „De verschuivingen in de internationale arbeidsverdeling nopen tot een concentratie van het Nederlandse potentieel op clusters van activiteiten waarin Nederland de internationale concurrentie kan doorstaan” (blz. 40). Tevens dient een aantal „handicaps” te worden weggenomen zoals de afwezigheid van dynamische concurrentieverhoudingen, de defensieve industriepolitiek, het te lage investeringsniveau, de enorme werkloosheid enz. (blz. 20). Natuurlijk geldt ook dat „een waarlijke economische (Europese) integratie in de vorm van een economische unie (...) van levensbelang (is)” (blz. 20). Een aantal „captains of industry” vulde desgevraagd het lijstje aan: er moet een twee-sporenbeleid worden gevoerd, gericht op het verbeteren van posities op bestaande markten en het ontsluiten van nieuwe markten, er dient intensiever te worden samengewerkt, de scholing en voorlichting (in de vorm van buitenlandse Kamers van Koophandel en economische attachés) moeten verbeteren, en er moet meer (overheids)geld aan onderzoek en ontwikkeling worden besteed.

Het probleem met deze voorstellen is dat zij niet meer zeggen dan dat het goede moet worden nagestreefd en het slechte dient te worden bestreden. Beleidsrelevant zijn de suggesties nauwelijks vanwege het onrealistische en allesomvattende karakter van de voorstellen. Het lijkt nuttiger om de veelheid van de in het rapport gesignaleerde gemiste kansen en bedreigingen naar de mogelijke beleidsreactie te ordenen. Er kan dan onderscheid worden gemaakt naar verschuivingen van handelsstromen uit hoofde van de internationale arbeidsverdeling en tussen veranderingen die voortvloeien uit de concurrentie tussen de gevestigde industriële landen.

De veranderingen van de handel in het kader van de internationale arbeidsverdeling betreffen vooral de ontwikkelingslanden, die hun plaats in het internationale systeem innemen. Het gaat hier om specialisatie en arbeidsdeling tussen de „Westerse” landen (inclusief Japan) en de ontwikkelingslanden. De ontwikkelingslanden leggen zich toe op de traditionele, arbeidsintensieve industriële productie, terwijl de Westerse landen zich specialiseren op de geavanceerde industriële productie en de dienstensector. In de gevestigde industriële landen leidt dit proces natuurlijk tot aanpassingsproblemen – in de traditionele sectoren komen produktiemiddelen vrij die alleen idealiter in de zich uitbreidende dienstensector kunnen worden ingezet –, maar voor de beleidsmakers is er geen reden voor speciale bezorgdheid. De internationale arbeidsverdeling zal vooral een stimulerende invloed op de handel hebben: de handelsstromen tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden zijn vooral complementair.

De opkomende ontwikkelingslanden zijn daardoor een veelbelovend afzetgebied voor de Westerse landen. Zoals de SER-onderzoekers constateren op grond van een exercitie met de door de commissie-Wagner geïnventariseerde kansrijke produkten en hun exportpositie op een aantal markten van „newly industrialising countries” (nic's), laat de aansluiting van het Nederlandse exportpakket op de importbehoefte van de opkomende naties echter te wensen over. Een oude conclusie. De samenstellers hadden kunnen volstaan met een verwijzing naar het onderzoek van Bakker en Quist (waaraan overigens wel wordt gerefereerd) 2). Bakker en Quist constateren dat de goederensamenstelling van de Nederlandse export in vergelijking met die van de Bondsrepubliek, Frankrijk en de EG niet bij de behoeften van de 37 belangrijkste ontwikkelingslanden aansluit. Dit komt door het relatief geringe aandeel van machines en transportmiddelen in de Nederlandse export (22% van de totale export, ten opzichte van 48% voor West-Duitsland, 33% voor Frankrijk en 39% voor de EG). Juist de import van deze categorie goederen door ontwikkelingslanden ligt op een hoger niveau dan de invoer van voedingsmiddelen en levende

dieren, die sterk in het Nederlandse exportpakket zijn vertegenwoordigd. De weinige ontwikkelingslanden met een importstructuur die wel goed aansluit bij het aangeboden Nederlandse exportpakket, kennen een relatief geringe omvang en groei van hun importvraag.

Het is de vraag wat de beleidsmakers aan de te wensen overlappende samenstelling van het exportpakket kunnen doen. Het hameren op de integratie van de Europese markt, zoals in het SER-rapport gebeurt, is niet alleen onrealistisch, maar bovendien niet effectief: het leidt ertoe dat de geografische concentratie van de Nederlandse export nog sterker op de EG komt te liggen. De kern van het probleem is de vermeende kortzichtigheid van de ondernemers, die buitenkansjes in den vreemde aan zich voorbij laten gaan. Daarbij passen maatregelen in de voorlichtende sfeer. De verwachtingen ten aanzien van de effectiviteit daarvan zijn echter bescheiden. Het kan zijn dat de ondernemers genoeg in het binnenland hebben te doen en het risico van avonturen in verre landen in verhouding tot de extra opbrengsten die daar tegenover staan, te hoog vinden. Daar verandert een extra folder van een ministerie niet zoveel aan.

Het is ook mogelijk dat handelspatronen verschuiven ten gevolge van een verbetering van de concurrentiepositie van een der gevestigde industriële naties. Voor de Westerse landen is deze situatie bedreigender dan een verschuiving van het handelspatroon in het kader van de internationale arbeidsverdeling. In het laatste geval gaat het immers om specialisatie en arbeidsdeling waarvan alle betrokken landen profiteren. Maar als de structuur van de handel verandert ten gevolge van de concurrentiestrijd is de situatie anders: er is sprake van een winnaar en een verliezer. Europa wordt verdrongen door de VS, de VS door Japan en, misschien, Japan door de Aziatische nic's.

Het antwoord van de beleidsmakers zal in dit geval krachtiger moeten zijn dan wanneer het gaat om veranderingen in het kader van de internationale arbeidsverdeling. Het is immers zaak niet te ver bij de groeiers achterop te raken. Maar erg veel beleidsruimte is er niet, omdat het om moeilijk manipuleerbare marktkrachten gaat. Veel verder dan het bevorderen van de binnenlandse concurrentie door machtsconcentraties tegen te gaan en het subsidiëren van niet-levensvatbare bedrijven te staken, kunnen de beleidsmakers niet gaan. Misschien leiden de marktkrachten er zelf toe dat de economische ontwikkeling van de Westerse landen uiteindelijk convergeert. De afhankelijkheid in het internationale bestel is zo groot geworden dat het ene land niet zonder de medewerking van het andere kan. In de woorden van het IMF: „The recent past has brought home once again the lesson that no country is immune to influences which come from abroad, and none should ignore the consequences of its own policies for others” 3). Het Japanse op de export georiënteerde beleid vindt zo zijn grenzen in de bereidheid en mogelijkheid van de Europese landen en de VS om de produkten af te nemen, en de Amerikaanse groei van de binnenlandse vraag vindt plaats bij de gratie van het aanwezige kapitaal uit Europa en Japan. De constatering van het IMF in de recente *Economic Outlook* wijst erop dat de Westerse economieën bij elkaar aan de band lopen: „The striking divergencies between the growth rates of real domestic demand in North America, Japan and Europe have begun to narrow, and this is expected to continue” 4).

Voor een open economie als de Nederlandse is de concurrentiepositie van essentieel belang. Het is de verdienste van het SER-rapport dat het oog heeft voor de lange-termijnontwikkeling daarvan, zodat verschuivingen tijdig kunnen worden gesignaleerd en er bijtijds maatregelen kunnen worden genomen. Maar hoe komt het toch dat op realistische analyses zo vaak aanbevelingen volgen die niet meer zijn dan open deuren en die van een gebrek aan realiteitszin blijk geven? De praktijk laat immers zien dat de mogelijkheden om de particuliere sector te sturen, klein zijn.

H. Kamps

1) COB/SER, *Nederland in de wereld-economie. Perspectieven en mogelijkheden*, Den Haag, 1985.

2) L.M. Bakker en M.C. Quist, De structuur van de Nederlandse export en de importvraag van de ontwikkelingslanden, *ESB*, 2 november 1983.

3) OECD, *Economic Outlook 37*, Parijs, juni 1985, blz. xvii.

4) Idem, blz. 18.